

František Čáda: Richard Wagner a Schopenhauer

Ve dvanácti kapitolách podává prof. Čáda mnohem více než napovídá titul: celý filosofický vývoj Richarda Wagnera až do poznání Schopenhauera; řeší nejen přesně a určitě nesnadný problém vlivu Schopenhauerova na Wagnera, vytýkáje s velikou obezřetností opravdu kritickou, *co a jak* přejal básník-skladatel z myslitele, nýbrž vystihuje i ty složky básnického i lidského charakteru Wagnerova, jichž nikdy neovládl Schopenhauer a které umožnily později, že rozešel se s filosofií atheistického pesimismu a dobral se nového vývoje tvůrčího na podkladě náboženství a speciálně křesťanství nově oceněného. Knižka Čádova, ovládající celou složitou literaturu odbornou, jest svou methodou interpretační namnoze vzorem analytické práce literárně kritické, která se neutápí v mikrologii, nýbrž dospívá výsledků lidsky významných a hodnotných.

Antonínem Štolcem,

kteřý skonal 54letý ve vinohradské okresní nemocnici dne 16. června, odešel nejen významný odborný vědec-badatel, nýbrž i člověk karakterní, výrazný a vnitřně bohatý. Nemohu posouditi jeho práci badatelských, mohu zaznamenati zde jen soud přítele svého i Štolcova, odborem své práce vědění mnohem bližšího zvěčnělému než já, který soudil, že Štolc nesplnil všeho, čeho sliboval v mládí, protože úporný boj o život podlomil záhy jeho síly a roztrátil jeho vůli. A tak mění se nekrológ Štolcův bezděky v obžalobu, jistě ne ojedinělou, žalostných vysokoškolských poměrů českých, v nichž rozhodují o úspěchu velmi často spíše vlastnosti kasárnické subordinationace nebo chytrácké diplomatiky než talent a tvořivost a v nichž dostane se nejednou člověku, jenž by zasluhoval něčeho lepšího, skývy tvrdého chleba až ve chvíli, kdy mu vypadaly zuby. Ostatně tím není ještě filosofie českých dějin kulturních dokreslena: není pochyby, že bláto, jimž bylo poházeno čelo mrtvého, pokud žil, stírá se dnes s něho jen proto, aby ho bylo stejně použito na některém jiném žil, stírá se dnes s něho jen proto, aby ho bylo stejně použito na některém jiném tvůrci živém. Na čemž visí tak ta česká pohádka, mohl by říci Shakespeare.

Referent nepoctivec

V 13. čísle Národa „posuzuje“ a odsuzuje Miroslav Rutte mé Loutky i dělníky boží. Soud člověka, jako jest Rutte, autor nejžalostnější zavařeniny, která vyšla kdy z kuchyňky Moderní revue, Smutečních slavností srdcí, jest mně úplně lhostejný; ano, kdybych musil voliti si mezi t. zv. chválou a t. zv. hanou Ruttovou, rozhodl bych se pro hanu, poněvadž chvála jeho vzbudila by ve mně okamžitě pochyby o hodnotě mého díla; řekl bych si: je-li takové, že se může Ruttému líbiti, běda ti, jest asi špatné. Věnuji-li zde přece několik vět článku Ruttovu, činím to

proto, abych ukázal *mravní úroveň nebo lépe: neúroveň a kritickou nezodpovědnost* člověka, který měl před několika týdny odvahu horliti theoreticky v známé při na *úmyslné neporozumění* (domněle ovšem), ale sám ve své praxi referentské (kritikou není to možno nazvati) *lže soustavně a methodicky*; lže, t. j. zaměňuje skutečností zcela jasně a nesporně každému pozornému čtenáři mé knihy za jejich opak.

Rutte píše na př. o Šimonce, že se provdá „za zestárlého *stalkáře* Malovce, *ač z duše jim opovrhuje* a ví, že má k ní vztah *pouze smyslný*“. Kolik představ v této větě, tolik lži. Předně Malovec není statkář, nýbrž vynikající průmyslník a národní hospodář, výrazný a silný podmanitel hmoty. Po druhé: Šimonka jim neopovrhuje, nýbrž *váží si ho* i jako mohutné osobnosti i jako člověka, který rytířsky zachoval se k ní v jejím pokoření. Po třetí: vztah Malovcův k Šimonce není pouhá smyslnost, nýbrž pozdní děsivá, položená *vášeň*, — což jest rozdíl. To ví každý gymnasista, který přečetl pozorně můj román. A ovšem pak všechny závěry, které vyvozuje z těchto vylhaných faktů referent, jsou křivé a nesmyslné. Není pravda, že Šimonka „ze *mlstivosti zprostitovala se* sňatkem se stařeckým mužem a pak z *nudy* se oddala *filantropii*“. Šimonka provdává se za ředitele Malovce ne ze *mstivosti*, nýbrž ze *zoufalství* po nejtěžším pokoření svého ženství Frankem a z instinktu, který nad osobní štěstí nebo neštěstí klade *dílo a tvorbu*, protože Malovec jediný dává jí možnost působiti společensky obrodně na velkoměstskou bídu, tedy pokračovati v díle, na němž již dříve pracovala a k němuž domnívá se býti povolána; právě jako každý čtenář ví, že „neoddává se filantropii“ a nejméně již „z *nudy*“.

Ale to není všechno: Rutte lže beze studu i tam, kde vykládá to, čemu říká — charakteristicky pro svou zákrejsovskou estetiku popravuje se slovem tím bezděky sám — „ideový program“ mého románu, přesto, že jsem výslovně protestoval anticipando proti takovým podvodům a klamům. Podle něho jsou totiž v mé básni dvě kategorie postav, z nichž jedna vylučuje druhou: bílí a černí, světci a zatracenci, nebešťané a pekelníci, loutky a dělníci. Zejména Michaelu podvodně uvádí jako „příklad nižšího a nevykoupěného typu“. Pak ovšem dochází k tomu, že v románě mém vidí vtělenou a „neúprosnou mravní dogmatiku“.

Každý pozornější čtenář mého románu ví, že to všechno jsou lži, jež jest stydno vyvracet; *lži vědomé*, falsátorství a překrucování pravdy schválné a úmyslné. Já výslovně napsal: „*nemorálišuji*, *loutek*, *jako nedávám příkladem a vzorem*, *dělníků*, *a umírají-li*, *loutky* *snad předčasně, jest to patrně proto, že jest jim to radostí jako jiným žítí*...“ A ne já, ale kritika — kritika nikoliv hluboko- a jasnovidná, nýbrž pouze a prostě jak tak *poctivá* — pověděla již, že není nijakých přehrad mezi dělníky a loutkami a že není úděl loutek mravním odsudkem nebo zatracením. To jest ostatně jasné i dítěti již z názvu románu (jinak zněl by *Loutky nebo dělníci*), to jest jasné i z motta: „Každá služba má *stejný* pořad u Boha — u Boha, jehož jme loutky, *nejlepší i nejhorší: není posledního ni prvního*“. A také ne já, ale jiní vyčetli z románu a pověděli zbožňující podiv, s jakým jest traktována pohansky rouhačská sebevražda Michaelína, takže jen člověk literárně zcela negramotný mohl by „mysliti“ to, co „myslí“ Rutte.

Budíž mně rozuměno: nemluvim zde s Rutttem, nýbrž o Rutttem jako o typu dnešního žalostného úpadku literární takékritiky, která se v rukou mravně nezodpovědných stává nástrojem osobní msty. Ale i o něm mluvím jen proto, že